

Hur fördelas jordbruksstöd för miljö och välfärd?

Lantbrukare kan ansöka om areal- och djurbaserade stöd i syfte att förbättra miljön, stärka djurvälståndet och bevara befintliga miljönyttor. I denna rapport undersöker vi nyttjandet av dessa stöd samt egenskaper hos företag och lantbrukare som fick stöd under perioden 2014–2022. Vi finner att stöd som fokuserade på att bevara befintliga miljönyttor dominerade både i antal beviljade ansökningar och utbetalda medel, medan stöd som gav ökad miljönytta eller djurvälstånd hade färre stödmottagare. Stora företag fick både fler stöd och stöd som i högre grad innebar förändringar i produktionen och därmed ökad miljönytta eller djurvälstånd, jämfört med små företag. Budgeten för stöden nyttjades i stor utsträckning, med undantag för stöd till övergång till ekologisk produktion, vallodling och restaurering av betesmarker och slåtterängar.

Inledning

Den gemensamma jordbrukspolitiken inom den Europeiska unionen (EU) ger ekonomiskt stöd till lantbrukare som utför åtgärder för att främja en bättre miljö, stärka djurvälståndet och bevara befintliga miljönyttor. Jordbruket är en sektor som på olika sätt kan påverka både miljö och djurvälstånd. Exempelvis kan jordbruksproduktion bidra till växthusgasutsläpp, näringsläckage och förlust av biologisk mångfald (se t.ex. Will-et m.fl. 2019, Poore och Nemecek, 2018, Springmann m.fl. 2018, Rockström m.fl., 2025) och djurhållning kan påverka djurvälståndet negativt om djuren hålls på liten yta eller har svårt att utöva naturliga beteenden (Fraser, 2008). Förlust av jordbruksproduktion kan dock också leda till igenväxning av odlingslandskapet, vilket kan ha en negativ påverkan på biologisk mångfald (Naturvårdsverket, 2023).

Ett mer miljö- och djurvänligt jordbruk medför ofta ökade kostnader. Förbättrat djurvälstånd kan exempelvis kräva större utrymme per djur, vilket kan leda till behov av större stallbyggnader

eller ett minskat antal djur. Åtgärder för att minska näringsläckage kan i sin tur innebära att produktiv jordbruksmark nära vattendrag inte brukas, vilket kan resultera i lägre skördar. För att lantbrukare ska kunna genomföra åtgärder som minskar negativ miljöpåverkan och förbättrar djurhälsa, utan att förlora konkurrenskraft, behövs därför ofta ekonomisk kompensation för de ökade kostnaderna åtgärderna medför. Genom ekonomiska stöd kan fler lantbrukare motiveras att vidta åtgärder, vilket i förlängningen bidrar till en mer hållbar livsmedelsproduktion och bättre djurvälstånd. Stöd kan också bidra till att färre jordbruk lägger ner verksamheten och att miljönyttor därmed kan bevaras.

EU:s stöd till lantbrukare för att främja miljö och djurvälstånd fördelades fram till år 2022 inom ramen för landsbygdsprogrammen men sedan 2023 ingår de i de nationella strategiska planerna. Stöden är frivilliga att söka vilket kan göra att de inte alltid nyttjas fullt ut. Bättre kunskap om ansökningsmönster är viktigt för ökad förståelse för hur stöden används. I förlängningen kan denna kunskap främja fler insatser för miljö och djurvälstånd.

I denna rapport analyserar vi 15 areal- och djurbaserade stöd inom det svenska landsbygdsprogrammet för perioden 2014–2022, som ämnade förbättra miljön, stärka djurvälstånd eller bevara befintliga miljönyttor. Syftet är dels att beskriva nyttjandet av stöden och dels att analysera vilka egenskaper som utmärkte företagen som fick stöd. Analysen använder företags- och individdata från Statistiska Centralbyrån (SCB) för att undersöka ekonomiska egenskaper på företagsnivå och personliga attribut hos lantbrukarna som fick stöd. Rapporten belyser bland annat vilka stöd som hade många respektive få beviljade ansökningar, skillnader mellan företag som fick olika typer av stöd samt vilken typ av företag som tenderade att få flera stöd. Dock undersöker vi inte stödets effekter på miljö och djurvälstånd.

Vi inleder rapporten med att beskriva vilka stöd som analyseras och vilka data som har använts för att göra analysen. Därefter presenterar vi beskrivande statistik över antalet beviljade ansökningar för respektive stöd. I nästa steg kartläggs egenskaper hos såväl företagen och företagarna som fick stöd. Till sist sammanfattar vi de viktigaste slutsatserna från rapporten.

Jordbruksstöd för bättre miljö och djurvälstånd

I den här rapporten analyserar vi areal- och djurbaserade företagsstöd inom landsbygdsprogrammet som syftade till att förbättra miljön, stärka djurvälstånd och bevara befintliga miljönyttor under perioden 2014–2022. De undersökta stöden hittades under åtgärderna miljö- och klimatvänligt jordbruk (åtgärd M10), ekologiskt jordbruk (åtgärd M11), stöd till områden med naturliga eller andra särskilda begränsningar (åtgärd M13) och djurens välbefinnande (åtgärd M14).

Åtgärderna M10, M11 och M13 skulle bidra till tre av landsbygdsprogrammets övergripande mål, så kallade fokusområden: i) återställa, bevara och förstärka den biologiska mångfalden (fokusområde 4a), ii) förbättra vattenförvaltningen (fokusområde 4b) och iii) förebygga markerosion och förbättra markskötseln (fokusområde 4c). Åtgärd M14 skulle i sin tur bidra till att förbättra primärproducenters konkurrenskraft genom att bättre integrera dem i livsmedelskedjan och skapa mervärde för produkter (fokusområde 3a). Ett förstärkt arbete med djurvälstånd ansågs förbättra produktkvalitet, gynna den svenska produktionens anseende och anpassa djurhållningen till nya smittor (Regeringskansliet, 2023).

Stöd som kompenserar för naturliga eller andra särskilda begränsningar betraktas vanligen inte som miljöstöd. De inkluderas dock här eftersom de i landsbygdsprogrammet motiveras utifrån de positiva miljöeffekter som ett bibehållet jordbruk kan bidra till. Totalt inkluderas 15 stöd i analysen. Stöden och deras syften presenteras kortfattat nedan. All information om stöden är hämtad från landsbygdsprogrammet (Regeringskansliet, 2023).

Miljö- och klimatvänligt jordbruk

Syftet med att ge stöd till ett miljö- och klimatvänligt jordbruk (M10) var att bevara och utveckla ett attraktivt landskap och en levande landsbygd, stimulera omställningen till en resurseffektiv och hållbar produktion, bibehålla det öppna landskapet, ge förutsättningar för en rik biologisk mångfald och värdefull kulturmiljö, samt nå en god vattenkvalitet genom minskning av näringsläckage till inlandsvatten och Östersjön.

Inom åtgärden miljö- och klimatvänligt jordbruk fanns nio stöd. I vår analys inkluderas alla utom projektstöd till lantrasföreningar. Detta stöd exkluderas eftersom det gick till föreningar

och inte enskilda företag. Åtaganden inom åtgärden var 5-åriga men utbetalning söktes varje år. Förlängningar kunde ofta göras med 1 år i taget. Under åren 2021 och 2022 var nya åtaganden ettåriga för samtliga stöd, med undantag för restaurering av betesmarker och slåtterängar, skyddszoner samt vallodling, där inga nya åtaganden kunde ingås. Ersättning betalades per hektar utom för stöd till hotade husdjursraser som gavs per djurenhet.¹

För alla företagsstöd inom åtgärden miljö- och klimatvänligt jordbruk gällde att sökande som uppfyllde villkoren för ersättning fick ersättning givet att budgetmedel fanns kvar. Inga urvalskriterier användes därmed för att välja ut de ansökningar som gav bäst måluppfyllelse. Följande stöd inom åtgärden inkluderas i vår analys:

Betesmarker och slåtterängar samt komplement

Ersättning gavs för skötsel av betesmarker och slåtterängar i syfte att bevara dessa marker och därigenom främja biologisk mångfald och värdefulla kulturmiljöer. Skötseln skulle i huvudsak ske genom bete eller slåtter och skörd för att förhindra igenväxning. För att ytterligare förstärka de biologiska och kulturhistoriska värdena på marken fanns det ett antal tilläggsersättningar att söka för betesmarker och slåtterängar, så kallade komplement.

Fäbodar

Ersättning gavs för att bevara miljön runt fäbodar såväl som själva fäbodarna. Dock ingick inte utgifter för underhåll av husen på fäboden men ersättning kunde fås för fäbodbete som bidrog till att bevara fäbodbetets karaktär eller biologisk mångfald. Det gick även att söka tilläggsersättning, komplement, för särskild skötsel av fäbodbete.

Hotade husdjursraser

Ersättning gavs till djurägare som hade renrasiga djur av hotade husdjursraser av nötkreatur, får, getter och grisar. Syftet var att ge bättre förutsättningar för att upprätthålla den genetiska variationen bland domesticerade djur.

Minskat kväveläckage

Ersättning gavs för odling av fånggröda eller vårbearbetning inom nitratkänsligt område.² Fånggröda skulle odlas mellan två huvudgrödor för att ta upp växtnäringssämnen och lagra in kol i marken efter skörd av huvudgrödan. Jordbearbetning skulle ske under våren istället för hösten för att minska frigörelse av kväve och kol från marken samt risken för fosforförlust genom erosion.

Restaurering av betesmarker och slåtterängar

Ersättning gavs för restaurering av betesmarker och slåtterängar med syfte att öka dessa arealer och därigenom utveckla odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer. Marken som restaurerades skulle vara igenvuxen eller ohävdad och tidigare ha brukats som betesmark eller slåtteräng.

Skyddszoner

Ersättning gavs till anläggning och skötsel av skyddszoner, vallbesädda zoner eller remsor utmed ett vattenområde vid åkerkanten, i syfte att minska ytavrinningen, erosionen och läckaget av näringsämnen från åkermark inom nitratkänsligt område. Det var även möjligt att få ersättning för anpassade skyddszoner som skulle anläggas på erosionsbenägen mark, mark som riskerade att få skador i markstrukturen på grund av vägsalt eller mark som riskerade att översvämmas.

Skötsel av våtmarker och dammar

Ersättning gavs för skötsel av våtmarker och dammar, anlagda eller restaurerade, i syfte att

¹ Djurenheter definieras i miljöprövningsförordningen (2013:251). En djurenhet motsvarar till exempel något av följande alternativ: 1 mjölkko, 3 övriga nötkreatur, 3 saggor, 10 slaktsvin, 10 getter eller 10 får.

² Nitratkänsliga områden är särskilt känsliga för kväveläckage från jordbruket. De omfattar stora delar av södra och mellersta Sverige. Cirka 75 procent av åkermarken finns i nitratkänsliga områden (Jordbruksverket, 2026). Se <https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/vaxtnaring/spridagodsdel> för en karta.

behålla en effektiv näringsretention och upprätthålla den biologiska mångfalden. Detta skulle i sin tur bidra till förbättrad vattenkvalitet och minskad avgång av växthusgaser.

Vallodling

Ersättning gavs för odling av vall på åkermark belägen utanför områden med naturliga eller andra områdesspecifika begränsningar i syfte att stimulera en mer hållbar odling och minska växtnäringsläckage. I områden med högintensiv spannmålsodling ger en ökad andel vall en mer varierad växtföljd och intensitet i odlingen. Ytavrinningen samt risken för negativ påverkan av användning av växtskyddsmedel minskar medan inbindning av kol kan öka.

Ekologiskt jordbruk

Syftet med att ge stöd till ekologiskt jordbruk (M11) var att få fler lantbrukare att gå över till ekologisk produktion och därigenom få positiva effekter på miljö, klimat, djurvälstånd och landsbygdsutveckling. Effekter som skulle uppnås var ökad biologisk mångfald genom en mer varierad växtföljd och förbud mot kemiska bekämpningsmedel, bättre kvalitet på mark och vatten genom användande av enbart organiska gödselmedel, samt bättre djurvälstånd genom ökad hänsyn till djurens naturliga behov.

Inom åtgärden ekologiskt jordbruk fanns två stöd (stöd till bibehållande av ekologiska odlingsmetoder och stöd till övergång till ekologisk produktion). Båda inkluderas i vår analys och beskrivs nedan. Sökande som uppfyllde villkoren för ersättning fick ersättning givet att budgetmedel fanns kvar. Inga urvalskriterier användes därmed för att välja ut de ansökningar som gav bäst måluppfyllelse. Ersättning betalades per hektar för att täcka delar av merkostnaderna som finns i ekologisk produktion jämfört med konventionell produktion.

Bibehållande av ekologiska odlingsmetoder

Ersättning gavs för ekologisk produktion certifierad som ekologisk enligt EU:s regler för ekologisk produktion av ett ackrediterat certifieringsbolag. Syftet var att bibehålla arealen med ekologisk produktion för att uppnå ovan nämnda effekter. Stöd gavs både för växtodling på åkermark och uppfödning av djur men djurproduktionen skulle ha koppling till ekologisk brukad jordbruksmark. Åtaganden var 5-åriga men lantbrukaren ansökte om utbetalning varje år under åtagandet. Under perioden 2021–2022 var nya åtaganden enbart 1-åriga. Förlängningar kunde göras med ett år i taget.

Övergång till ekologisk produktion

Ersättning gavs för produktion under omställning till certifierad ekologisk produktion enligt EU:s regelverk. Syftet var att få fler lantbrukare att gå över till ekologisk produktion för att uppnå ovan nämnda effekter. Stöd gavs både för växtodling på åkermark och uppfödning av djur men djurproduktionen skulle ha koppling till ekologisk brukad jordbruksmark. Åtaganden var 1- eller 2-åriga beroende på hur lång omställningsperiod som krävdes. Under 2022 var alla åtaganden 1-åriga.

Stöd till områden med naturliga eller andra särskilda begränsningar

Syftet med stöd till jordbruk i områden med ogynnsamma förutsättningar (M13) var att främja fortsatt användning av jordbruksmark, bevara landsbygden samt bevara och främja hållbara jordbrukssystem. Bevarande av jordbruksmark skulle upprätthålla ett öppet och varierat odlingslandskap, vilket i sin tur skulle vara positivt för den biologiska mångfalden.

Stödmottagare var aktiva lantbrukare som bedrev jordbruk på en jordbruksareal om minst 4 hektar i förutbestämda kompensationsområden. Ersättning betalades per hektar och varierade för olika typer av jordbruk och områden. Sö-

kande som uppfyllde villkoren fick ersättning givet att budgetmedel fanns kvar. Inga urvalskriterier användes därmed för att välja ut de ansökningar som gav bäst måluppfyllelse. Ersättning kunde sökas årligen.

Det fanns även övergångsregler för områden som fick kompensationsstöd under landsbygdsprogrammets förra programperiod, 2007–2013, men som inte längre ingick i kompensationsområdena under perioden 2014–2022. Ersättning till dessa områden fasades ut gradvis 2014–2018.

Inom åtgärden stöd till områden med naturliga eller andra särskilda begränsningar gavs under perioden 2014–2022 kompensationsstöd till jordbruk i tre olika områden som alla inkluderas i vår analys:

- Kompensationsstöd i bergsområden, kompensationsområde 1–5.
- Kompensationsstöd i områden med naturliga begränsningar, kompensationsområde 6–10.
- Kompensationsstöd i områden med särskilda begränsningar, kompensationsområde 11–12.

Djurens välbefinnande

Syftet med stöd till djurens välbefinnande (M14) var att öka djurvälståndet för djur som primärt hålls för livsmedelsproduktion. Ersättning gavs till åtgärder för att höja djurvälståndet för får, suggor och mjölkproducerande kor.

Inom åtgärden djurens välbefinnande fanns tre stöd. Alla dessa inkluderas i vår analys och presenteras nedan. Sökande som uppfyllde villkoren fick ersättning givet att budgetmedel fanns kvar. Inga urvalskriterier användes därmed för att välja ut de ansökningar som gav bäst måluppfyllelse. Ersättning kunde sökas årligen och gavs per djurenhet.³ För samtliga stöd kräv-

des att djuren sköttes i enlighet med villkoren för ersättningen, vilket innebar strängare regler än vad som gällde enligt lag eller gängse praxis.

Extra djuromsorg för får

Syftet med ersättningen var att förbättra fårens välfärd genom att säkerställa att deras näringsbehov tillgodosågs under hela produktionscykeln, med hjälp av bättre produktions- och foderplanering. Krav fanns på att genomföra foderanalys och extra klippning samt på att införa speciella rutiner för introducering av nya djur. En balanserad och anpassad utfodringsnivå skulle ge jämnare födelsevikter, bättre överlevnad hos lamm och tackor samt minskad risk för hälsostörningar på grund av brister i näringstillförseln. Stödmottagare var djurägare som hade får.

Extra djuromsorg för suggor

Syftet med åtgärden var att förbättra suggornas välfärd genom förebyggande av stress hos djuren. Krav fanns på att produktion och djurflöden skulle planeras så att djuren kunde hållas i homogena grupper och på att förflyttningar skedde på ett sätt som inte orsakade onödig stress. Suggor behövde även få en optimal utfodring med kvalitetskontrollerat foder och tillgång till lämpligt strömaterial för att bibehålla ett jämnt hull. Detta skulle bidra till att minska stress som kan uppstå vid bristande näringsintag och förebygga sjukdomar såsom bogsår. Stödmottagare var djurägare som hade suggor och betäckta gyttor för smågrisproduktion.

Utökad klövhälsovård för mjölkkor

Syftet med åtgärden var att förbättra klövhälsan hos mjölkkor. Krav fanns på att upprätta en anpassad klövhälsoplan för den specifika besättningen och på att samtliga kor som hölls för mjölkproduktion skulle besiktigas och verkas⁴ minst två gånger per år av en certifierad klövhälsövårdare. Varje klöv skulle bedömas och registre-

³ Djurenheter definieras i miljöprövningsförfordningen (2013:251). En djurenhet motsvarar 1 mjölkko, 3 suggor eller 10 får.

⁴ Verkning innebär att klövarna trimmas för att bibehålla god klövförmåga.

ras, och om klövsjukdomar upptäcktes skulle dessa behandlas på lämpligt sätt. Stödmottagare var djurägare som hade mjölkkor.

Data

För att undersöka vilka företag som har fått stöd kombinerar vi data om stöd från Jordbruksverket med data från Statistiska centralbyrån (SCB) om företags och individers egenskaper. Genom att matcha stöddata med företagsdata från SCB:s databas *Företagens ekonomi* kan vi kartlägga de ekonomiska egenskaperna hos de företag som har ansökt om stöd. Därefter matchar vi stöddata med individdata från SCB:s databas *Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA)* för att kartlägga egenskaper hos de företagare som söker stöd.

Analysen undersöker utbetalade stöd under programperioden 2014–2022. Datamaterialet visar att inga av de undersökta stöden betalades ut under 2014. Ansöknings- och utbetalningssystemet präglas dessutom av en viss eftersläpning, vilket innebär att beslut om utbetalningar kunde fattas även efter 2022. Detta beror på att alla utbetalningar inte var färdighandlagda samt på att vissa åtaganden ingångna under 2015–2022 fortfarande pågick vid programperiodens slut (Jordbruksverket, 2023). Efter 2022 var det dock inte möjligt att ingå nya åtaganden. Datamaterialet från Jordbruksverket omfattar utbetalningar från 2015 till och med den 24 november 2023, och täcker därmed nästan samtliga stöd som betalades ut under hela programperioden.⁵ Alla utbetalade stöd i våra data har ärendeår mellan 2015 och 2022, även de som har beslutsdatum under 2023. När vi redovisar övergripande statistik nedan benämner vi därför den studerade perioden 2015–2022. Notera att våra data inkluderar stödutbetalningar både inom nya och pågående åtaganden.

⁵ Det finns enstaka exempel i våra data på företag som har fått bifall men inget utbetalt stöd. Detta kan bero på att stödbeloppet inte hade hunnit betalas ut vid sammanställningen av data men även på att ett ombeslut hade tagits som gjorde att ingen betalning skedde. Vi har totalt 710 fall där företag har fått bifall men inget stöd.

Analysen av företagsegenskaper avgränsas till perioden 2015–2021 på grund av brist på företagsdata. Denna begränsning bedöms inte påverka resultaten nämnvärt, eftersom vi huvudsakligen analyserar medelvärden för hela den studerade perioden. Det innebär dock att företag som enbart fick stöd under 2022 eller senare inte ingår i analysen av företagsegenskaper. Analysen av företagarnas egenskaper fokuserar på år 2020 eftersom individdata inte är tillgänglig alla år.

Data om ekonomiska företagsegenskaper saknas för vissa företag som har sökt stöd. Totalt har 60 598 företag sökt stöd. Data saknas för minst ett år för 7031 (12 procent) av dessa men det är endast 4234 företag som helt saknar ekonomiska data. Data om företagarens egenskaper saknas för en högre andel företag då det endast är möjligt att matcha enskilda firmor med individdata. Hur många företag som faller bort på grund av att de inte är enskilda firmor beror på vilket stöd som undersöks och kan variera relativt kraftigt. Bortfallet är lägst bland företag som har ansökt om kompensationsstöd (13 procent) och högst för företag som har ansökt om extra djuromsorg för sugor (48 procent). Detta beror troligen på att andelen enskilda firmor bland företag som har ansökt om kompensationsstöd är hög men relativt låg bland företag som har ansökt om extra djuromsorg för sugor.

Totalt ingår 15 olika stöd i analysen. Att antalet stöd är 15, och inte 14 som antalet presenterade stöd ovan, beror på att övergångsstöden för kompensationsstöden redovisas separat. För att underlätta läsningen används förkortningar i tabeller och figurer. De förkortningar som används för respektive stöd framgår av Tabell 1.

Hur mycket stöd betalades ut?

Vi inleder med att undersöka antal beviljade ansökningar, hur mycket stöd som betalades ut,

Tabell 1 Stödets förkortningar

Förkortning	Stöd
BETE	Betesmarker och slåtterängar samt komplement
FÄBOD	Fäbodlar
HOTRAS	Hotade husdjursraser
KVÄVE	Miljöersättning för minskat kväveläckage
RBETE	Restaurering av betesmarker och slåtterängar
SZON	Miljöersättning för skyddszoner
VÅTM	Skötsel av våtmarker och dammar
VALL	Vallodling
EKO	Bibehållande av ekologiska odlingsmetoder
OMSTEKO	Övergång till ekologisk produktion
KOMP	Kompensationsstöd
ÖVGKOMP	Övergångsstöd kompensationsstöd
FÅR	Extra djuromsorg för får
SUGG	Extra djuromsorg för sugor
KLÖV	Utökad klövhälsövård mjölkor

och hur många företag som fick de olika stöden under period 2015–2022. Vi analyserar sedan stöden med minst antal beviljade ansökningar mer i detalj, undersöker budgetutnyttjande samt i vilken utsträckning företag fick flera olika stöd.

Beviljade stöd

I Tabell 2 ser vi de 15 stöden rankade efter antal beviljade ansökningar om respektive stöd. De två stöd som fick överlägset flest ansökningar beviljade var betesstöden och kompensationsstöden. Båda dessa stöd fick över 175 000 ansökningar beviljade och svarade tillsammans för 64% av det totala antalet beviljade ansökningar under den undersökta perioden. Det betalades också ut mest pengar till dessa två stöd. Över 10 miljarder kronor betalades ut i kompensationsstöd medan 6,5 miljarder kronor betalades ut i betesstöd. Det genomsnittliga stödet som betalades ut per beviljad ansökan var också högre för kompensationsstöden än för betesstöden. I genomsnitt betalades det ut drygt 34 000 kr i betesstöd men drygt 57 000 kr i kompensationsstöd per beviljad ansökan.

Andra stöd som hade relativt många beviljade ansökningar var vallstödet och stödet till bibehållande av ekologiska odlingsmetoder. Även om vallstödet hade fler beviljade ansökningar, betalades det ut mer pengar till stöd till bibehållande av ekologiska odlingsmetoder. Detta stöd var även det med näst högst stöd per beviljad ansökan av alla undersökta stöd, drygt 124 000 kr.

I botten av Tabell 2 finns de stöd som hade relativt få beviljade ansökningar. Minst antal beviljade ansökningar hade stöd till fäbodlar (1442 ansökningar) och extra djuromsorg för sugor (2480 ansökningar). Det genomsnittliga stödet per beviljad ansökan för extra djuromsorg för sugor var det högsta av alla stöd, drygt 266 000 kr. Vidare framgår det att de stöd som det betalades ut minst pengar till var stöd till hotade husdjursraser och övergångsstöd för kompensationsstödet, två stöd som också hade ett relativt lågt antal ansökningar.⁶ Totalt betalades det ut 54 respektive 65 miljoner kronor till dessa stöd. Det genomsnittliga stödet per beviljad ansökan för hotade husdjursraser,

Tabell 2 Antal stödansökningar och utbetalt stöd 2015–2022

Stöd	Antal beviljade ansökningar	Beviljandegrad i procent	Antal företag som fick ansökan beviljad	Utbetalt stöd, miljoner kr	Stöd per beviljad ansökan, kr*
BETE	190 715	94	32 810	6517	34 171
KOMP	176 127	87	32 738	10 154	57 653
VALL	62 476	92	10 808	770	12 328
EKO	35 355	86	6461	4397	124 359
SZON	23 364	92	4434	233	9991
KVÄVE	20 634	87	4602	789	38 223
KLÖV	14 908	98	3071	321	21 503
FÅR	14 548	96	3678	312	21 453
VÅTM	7834	91	1856	156	19 938
RBETE	7042	92	1662	119	16 936
OMSTEKO	6504	63	2841	310	47 672
HOTRAS	6005	89	1557	54	8989
ÖVGKOMP	4344	83	1352	65	14 901
SUGG	2480	97	568	661	266 441
FÄBOD	1442	97	261	138	95 815
Totalt	573 778	90	56 954**	24 996	43 564

Källa: Jordbruksverket

*Här redovisas ett genomsnitt, det vill säga utbetalt stöd dividerat med antal beviljade ansökningar.

**Notera att 56 954 företag har fått stöd under perioden. Detta är inte summan av kolumnen då många företag har fått flera stöd.

9000 kronor, var dessutom det lägsta av alla stöd. Ett annat stöd som utmärker sig är stödet till skyddszoner. Trots att det hade relativt många beviljade ansökningar, drygt 23 000, betalades en förhållandevis liten totalsumma ut, 233 miljoner kronor. Detta innebär att det genomsnittliga stödet per beviljad ansökan för skyddszoner uppgick till knappt 10 000 kronor.

Generellt kan det konstateras att en mycket hög andel av ansökningarna beviljades, 90 procent i genomsnitt. Eftersom inga urvalskriterier användes för de undersökta stöden är en hög beviljandegrad förväntad. Det enda stöd som står ut med en relativt låg beviljandegrad (63 pro-

cent) är övergång till ekologisk produktion. Å andra sidan visar stöd till fäbodar och extra djuromsorg för suggor en mycket hög beviljandegrad på 97 procent. En hög beviljandegrad tyder på att budgeten var tillräcklig för de flesta som ansökte om stöd. Tyvärr har vi inte information om avslag främst berodde på att budgeten tog slut i vissa regioner eller på att sökande inte uppfyllde kraven för stödet.

Sammanfattningsvis framgår att mest pengar har betalats ut till två breda stöd (kompensationsstödet och betesstödet) där syftet främst är att lantbrukaren ska fortsätta sin produktion som tidigare, och därigenom undvika att produktion som bidrar med miljönyttor

⁶ Det bör noteras att ÖVGKOMP var ett övergångsstöd som fasades ut under den undersökta perioden. Det är därför förväntat att det inte gavs lika mycket pengar till detta som till andra stöd.

läggs ner. Betydligt mindre pengar har gått till stöd som kräver att lantbrukaren ska förändra sin produktion i syfte att uppnå fler miljönyttor eller ökad djurvelfärd, såsom restaurering av betesmark och extra klövhälsövård för mjölkkor. Till sist ses också att stöd som är nischade mot en mycket specifik typ av produktion, till exempel stöd till fäbodrar och hotade husdjursraser, är relativt små med få beviljade ansökningar. Dessa nischade stöd analyseras närmare nedan.

Ansökningar över tid

Vi undersöker nu utvecklingen av antalet beviljade ansökningar under perioden 2015–2022. Det totala antalet beviljade ansökningar följer ett mönster som liknar ett inverterat U, där volymerna når sin topp i mitten av perioden medan både början och slutet kännetecknas av något färre ansökningar. År 2018 var året med flest beviljade ansökningar, 76 104 stycken. Skillnaderna mellan åren var relativt små med undantag för år 2015 som utmärker sig genom ett lågt antal beviljade ansökningar, 57 087 stycken. Flera stöd hade inga beviljade ansökningar alls för 2015 (SZON, KVÄVE, FÅR, KLÖV, HOTRAS, SUGG). Detta kan bero på att vissa stöd hade svårare att nå ut i början av perioden men även på variation i handläggningstiderna. En viss avtrappning av beviljade ansökningar mot slutet av perioden är också väntat eftersom 5-åriga åtaganden som ingicks i början av perioden löpte ut och inte alltid förlängdes.

Figur 1 visar hur antalet beviljade ansökningar för de undersökta stöden har utvecklats över tid. En tydlig positiv trend över tid syns för betesstödet, stöd till bibehållande av ekologiska odlingsmetoder, stöd till hotade husdjursraser, stöd till fäbodrar och stöd till skötsel av våtmarker och dammar. Stöd till skötsel av våtmarker och dammar sticker särskilt ut med en stor ökning av beviljade ansökningar - år 2022 var antalet beviljade ansökningar mer än tre gånger så

många som år 2016. En negativ trend i antalet beviljade ansökningar syns å andra sidan för kompensationsstödet, vallstödet, stöd till övergång till ekologisk produktion och extra djuromsorg för sugor. Den största minskningen i antalet beviljade ansökningar över perioden hittas för stöd till övergång till ekologisk produktion. Antalet beviljade ansökningar minskade från 1034 år 2016 till 573 år 2022, en minskning med 45 procent. Det kan nämnas att antalet beviljade ansökningar till övergångsstöd för kompensationsstöd också minskade kraftigt. Detta är dock ett direkt resultat av att stödet upphörde. Till sist ses en stor variation av antal beviljade ansökningar även för stöd till restaurering av betesmarker och slåtterängar. Här syns både en kraftig ökning i början av perioden och en kraftig minskning i slutet av perioden.

En faktor som kan ha påverkat antalet ansökningar över tid är att antalet företag som Jordbruksverket klassar som jordbruksföretag minskade under den undersökta perioden från 64 582 till 58 218 (Jordbruksverket, 2025a). Till exempel skulle det kunna vara en förklaring till den negativa trend som syns för kompensationsstöden. Företag i kompensationsområden har generellt lägre konkurrenskraft på grund av mer utmanande förutsättningar och har därmed troligen högre sannolikhet att avvecklas.

Få producenter – få ansökningar?

Att stöd har få ansökningar behöver inte nödvändigtvis betyda att stödet inte når ut till sin målgrupp. Det kan också bero på att antalet producenter som uppfyller villkoren för att söka är begränsat. Därför undersöker vi tre av de stöd som har få beviljade ansökningar och därför återfinns längst ned i Tabell 2 mer ingående: stöd till fäbodrar, extra djuromsorg för sugor och stöd till hotade husdjursraser. Alla dessa stöd krävde en speciell typ av produktion, vilket gör att stödets målgrupper var begränsade. När det gäller stödet till fäbodrar konstaterade vi

Figur 1 Antal beviljade ansökningar 2015–2022

ovan att 261 företag hade fått stöd. Med tanke på att det endast finns cirka 300 aktiva fäbodar i Sverige (Institutet för språk och folkminnen, 2024) kan vi dra slutsatsen att stödet nådde ut relativt väl.

Antal producenter med suggor i Sverige var i genomsnitt 742 under den undersökta perioden (Jordbruksverket, 2025a).⁷ I Tabell 2 såg vi att 568 företag beviljades stödet extra djuromsorg för suggor, vilket innebär att 77 procent av producenterna med suggor tog del av stödet. Stödet nådde därmed ut till de flesta i den tänkta målgruppen. Det är intressant att en stor andel av producenterna sökte stödet trots att det krävde produktionsförändringar, se ovan beskrivning av stödet. Detta kan bero på ett högt intresse för djurvälstånd bland producenterna och/eller på att stödet låg på en tillräckligt hög nivå för att kompensera de ytterligare kostnader som åtgärder för bättre djurvälstånd för suggor medförde.

Till sist har vi analyserat stödet till hotade husdjursraser. Enligt Tabell 2 beviljades 1 557 företag detta stöd under den undersökta perioden. En grov uppskattning av det totala antalet producenter med hotade raser i Sverige har gjorts utifrån uppgifterna i Jordbruksverkets rapport *Utvärdering av ersättningen för hotade husdjursraser och stödet till rasföreningar* (Dahlöf m.fl., 2025). Enligt uppgifterna presenterade i rapporten uppgår antalet producenter till cirka 2800. Detta innebär att stöd gavs till drygt hälften av producenterna med hotade husdjursraser. När vi undersöker andelen ansökningar som beviljades ser vi att 89 procent av ansökningarna om stöd till hotade husdjursraser fick bifall. Beviljandegraden var alltså i nivå med övriga stöd och kan därför inte förklara varför relativt få företag fick stöd. Intresset för stödet framstår därmed ha varit förhållandevis lågt, trots att stödet inte krävde några större produktionsförändringar för producenterna.

Vi kan dra slutsatsen att anledningen till att stöden till fäbodar, extra djuromsorg för suggor och hotade husdjursraser gavs till få producenter främst var att det fanns få producenter som kunde söka stöden. Både stöd till fäbodar och extra djuromsorg för suggor nådde även tänkta producenter i stor utsträckning. Stöd till hotade husdjursraser nådde däremot inte ut lika väl. Även om informationen om antalet producenter med hotade husdjursraser är osäker tyder de tillgängliga siffrorna på att fler producenter skulle kunnat ha utnyttjat stöd till hotade husdjursraser än som var fallet under perioden 2015–2022. Att relativt få producenter ansökte och fick stöd kan till exempel vara kopplat till en låg kännedom om stödet, för låg budget, eller en låg stödnivå. Det genomsnittliga stödet till hotade husdjursraser per beviljad ansökan var endast 9000 kr enligt tabell 2, vilket var lägst av alla stöd. Mer tillförlitliga data om antalet producenter med hotade husdjursraser krävs dock för att med säkerhet kunna slå fast att stödet var underutnyttjat.

Budgetutnyttjande

I vilken utsträckning budgeten utnyttjades kan användas som ett mått på om stöden betalades ut i önskad omfattning och därmed ett sätt att undersöka hur väl de nådde tänkta stödmottagare. I detta avsnitt analyserar vi hur väl budgeten utnyttjades för de undersökta stöden. För stöden inom åtgärden djurens välbefinnande (M14) saknas dock budgetuppgifter på stödnivå, vilket innebär att analysen för denna åtgärd begränsas till en bedömning av det samlade budgetutnyttjandet.

I tabell 3 visas den totala budgeten för hela programperioden 2014–2022 i kolumn tre. Detta kan jämföras med de faktiskt utbetalda beloppen fram till den 24 november 2023 i kolumn 3. Notera att budgeten i landsbygdsprogrammet uttrycktes i euro men att utbetalningar har skett

⁷ Antalet varierade mellan 654 och 806 (Jordbruksverket, 2025a).

Tabell 3 Budgetutnyttjande

Åtgärd	Stöd	Budget, miljoner kr*	Utbetalt stöd till och med november 2023, miljoner kr	Utnyttjad budget i procent
M10	BETE	7405	6517	88
M10	FÄBOD	172	138	80
M10	HOTRAS	63	54	86
M10	KVÄVE	907	789	87
M10	VÅTM	258	156	61
M10	RBETE	164	119	73
M10	VALL	1671	770	46
M10	SZON	283	233	82
M11	OMSTEKO	473	310	66
M11	EKO	5356	4397	82
M13	KOMP	10 940	10 154	93
M14	FÅR	1671**	312	77***
M14	KLÖV		321	
M14	SUGG		661	
Totalt		29 363	24 931	85

Källa: Regeringen (2023), egna beräkningar baserat på data från Jordbruksverket.

*Notera att budget i landsbygdsprogrammet uttrycks i euro. Detta har konverterats till kronor med växelkursen 10 SEK/EUR.

** Total budget för åtgärd M14

*** Totalt budgetutnyttjande för åtgärd M14

i svenska kronor. För att förenkla jämförelse har budgeten här räknats om till kronor. En växelkurs på 10 SEK/EUR har använts. Denna kurs ligger mycket nära den faktiska genomsnittliga växelkursen för perioden, som var 9,9633 SEK/EUR.⁸

Det framgår att de utbetalda stöden inte nådde upp till de budgeterade nivåerna i november 2023 då budgetutnyttjandet låg under 100 procent för samtliga stöd. Totalt uppgick de utbetalda stöden inom de fyra åtgärderna till 25 miljarder kronor, motsvarande 85 procent av budgeten. Fyra stöd sticker ut med ett lågt budgetutnyttjande: vallodling, skötsel av våtmarker och dammar, övergång till ekologisk produktion och restaurering av betesmark och slätte-

rängar. Hösten 2023 hade dock inte alla stödärenden färdigbehandlats och betalats ut. Ytterligare utbetalningar förväntades framförallt inom vallstödet och till stöd till restaurering av betesmarker och slätterängar, vilka löpte till och med 2024 (Jordbruksverket, 2023). Tyvärr är det inte möjligt att beräkna exakt hur stor del av budgeten som slutligen betalades ut eftersom våra data endast sträcker sig till hösten 2023.

Jordbruksverket (2024a) har gjort egna beräkningar som visar att det till och med 1 april 2024 var beslutat att medel motsvarande 99 procent av budgeten för de fyra åtgärderna skulle betalas ut. Vid tidpunkten uppgick den beviljade summan till cirka 29 miljarder kronor, samtidigt som myndigheten förväntade sig att drygt 140

⁸ Enligt den Europeiska centralbanken var den lägsta växelkursen under perioden 2014–2022 8,7661 och den högsta 11,1580. Genomsnittet låg dock på 9,9633 (ECB, 2025).

miljoner kronor av budgeten skulle återstå när alla stöd väl betalats ut. Att hela budgeten inte förväntades utnyttjas förklarade myndigheten med ett minskande intresse för stöd till omställning till ekologisk produktion, vallodling och restaurering av betesmarker och slåtterängar, dock utan att redovisa hur stor andel av budgeten för respektive stöd som hade använts (Jordbruksverket, 2024a). Ett lågt intresse för skötsel av våtmarker och dammar, ett av stöden som stack ut med lågt budgetutnyttjande i tabell 3, nämndes emellertid inte. I en uppföljning av vallstödet av Jordbruksverket konstateras att stödets hektarmål nåddes till 70 procent och att stödet därför inte hade nått ut i önskad omfattning (Hylén, 2021). Torkan år 2018 sågs som en möjlig orsak till det avtagandet intresset för stödet men det lyftes även att vall inte odlades i tillräcklig utsträckning i områden där spannmålsodling var attraktivt.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att den totala budgeten för de fyra åtgärderna utnyttjades i mycket hög grad, vilket tyder på att stöden i huvudsak nådde ut till de avsedda mottagarna. Ett högt budgetutnyttjande ses framförallt för de två stöden med störst budget: kompensationsstödet och stöd till betesmarker och slåtterängar. Detta bidrar till att höja det totala budgetutnyttjandet och kan samtidigt dölja ett lägre budgetutnyttjande för stöd med mer begränsad budget. Både tabell 3 och Jordbruksverket (2024a) lyfter stöd till övergång till ekologisk produktion, vallodling och restaurering av betesmarker och slåtterängar som stöd som kunde ha nått ut bättre. Ett minskat intresse för dessa stöd i slutet av den undersökta perioden ses även i figur 1. Ovan nämndes att stöd till hotade husdjursraser troligen kunde ha nått ut till fler producenter. Enligt tabell 3 var stödets budgetutnyttjande dock högt, vilket tyder på att stödet nådde det antal producenter man hade tänkt sig. Det bör också påpekas att nästan alla aktiva jordbruksföretag har ansökt om något av de fyra stöden. Som nämndes ovan

har 60 598 företag sökt stöd under en period då antalet företag som Jordbruksverket klassar som jordbruk minskar från 64 582 till 58 218.⁹

Företag som ansöker om flera stöd

I Tabell 2 framgår att samma företag ofta fick stöd vid flera tillfällen och troligen flera olika stöd, vilket illustreras av att antalet företag med beviljade ansökningar är betydligt lägre än det totala antalet beviljade ansökningar. Detta mönster undersöks närmare i Tabell 4, som visar hur många företag som fick ett visst antal stöd under period 2015–2022. I tabellen ses att det var vanligast att företag fick en typ av stöd men att det inte var ovanligt att få flera olika stöd. Färre än 550 företag fick dock sex stöd eller fler. Högst antal beviljade stöd hade två företag som fick tio olika stöd.

Tabell 4 Antal företag som har sökt olika antal stöd 2015–2022

Antal olika stöd som har beviljats	Antal företag med beviljat stöd
1	27 297
2	16 346
3	7531
4	3513
5	1491
6	545
7	181
8	34
9	14
10	2

Källa: Jordbruksverket

I våra data framgår att kompensationsstöd var det dominerande stödet bland företag som endast fick om ett stöd. Företag som fick två stöd tenderade att kombinera kompensationsstöd och betesstöd, vilket var väntat givet de ovan presenterade resultaten.

⁹ Dessa är de företag som Jordbruksverket klassar som jordbruksföretag (Jordbruksverket, 2025a). Det finns betydligt fler företag som är aktiva inom jordbruk men där jordbruket är en mindre del av verksamheten eller mer av en hobbyverksamhet.

Ekonomiska egenskaper hos företag som har sökt stöd

I detta avsnitt undersöker vi ekonomiska egenskaper hos de företag som ansökte om stöd. Vi fokuserar på följande egenskaper: nettoomsättning, produktionsvärde, förädlingsvärde, antal anställda och arbetsproduktivitet.

Nettoomsättning är intäkter från företagets huvudsakliga rörelse för sålda varor och utförda tjänster medan **produktionsvärde** är värdet av den faktiska produktionen utförd av företagen. Det är ett outputmått som baseras på försäljning. Till skillnad från nettoomsättning är produktionsvärdet justerat för förändringar av bland annat lager och pågående arbete (för mer information se SCB, 2023). **Förädlingsvärdet** är ett mått på den sammanlagda värdeökningen som producerats av företaget och definieras som företagets produktionsvärde minus kostnader för insatsvaror. **Antal anställda** avser medeltalet anställda omräknat till heltidspersoner. Generellt kan nettoomsättning, produktionsvärde och antal anställda ses som mått på företagets storlek då ett större företag förväntas ha högre värden för dessa variabler än ett mindre företag.

Arbetsproduktivitet på företagsnivå mäts genom att räkna ut förädlingsvärde per anställd.¹⁰ Det visar hur stort värde som kan skapas med en viss mängd arbetskraft. Om arbetsproduktiviteten ökar kan företaget skapa ett större värde med samma mängd arbetskraft. Det går att tolka arbetsproduktivitet som ett mått på företagets konkurrenskraft.

I Tabell 5 visas värden för de undersökta ekonomiska egenskaperna för företag som beviljades stöd. Värdena som redovisas är årliga genomsnitt som baseras på hela den undersökta perioden 2015–2021. Om vi jämför ekonomiska

egenskaper för företag som fick olika stöd ses i många fall substantiella skillnader. En närmre analys av värden för nettoomsättning visar till exempel att genomsnittlig nettoomsättning för företag som fick stöd varierar från 0,8 miljoner kronor, för företag som fick stöd för hotade raser, till 21,3 miljoner kronor, för företag som fick stöd till skötsel av våtmarker och dammar. Företag som fick till fäbodrar, kompensationsstöd och extra djuromsorg för får hade också relativt låg nettoomsättning (1,3–1,6 miljoner kr) medan företag som fick extra djuromsorg för sugor, stöd till restaurering av betesmark och utökad klövhälsövård för mjölkkor var andra exempel på företag med relativt hög nettoomsättning (6,4–10,5 miljoner kr).

Om ett företag som beviljades ett visst stöd hade hög nettoomsättning tenderar det även att ha högt produktionsvärde och fler antal anställda. Detta är förväntat då dessa variabler, som nämnts, kan ses som mått på företagsstorlek. Produktionsinriktning påverkade givetvis också företagets egenskaper. Exempelvis är vissa branscher mer arbetsintensiva än andra. När det gäller antalet anställda kan det konstateras att det är relativt få anställda i alla företag som har fått stöd. Det är vanligt med färre än en heltidsanställd och endast de företag som fick stöd till utökad klövhälsövård för mjölkkor, extra djuromsorg för sugor och skötsel av våtmarker och dammar hade fler än två anställda i genomsnitt. Just uppfödning av grisar och mjölkkor är branscher som kan vara relativt arbetsintensiva och där fler anställda inte nödvändigtvis är en indikation på företagsstorlek.

Det finns även en tendens till relation mellan värden på nettoomsättning och värden på arbetsproduktivitet men den är inte lika tydlig. Större företag skulle exempelvis kunna utnyttja teknisk utrustning mer effektivt på grund av sin storlek, vilket kan öka arbetskraftens produktivitet. Enligt Tabell 5 hade företag som fick stöd

¹⁰ Det har antagits att ägaren är anställd i alla företag. Detta gör att företag med 0 anställda får minst 1 anställd, vilket gör det möjligt att räkna ut arbetsproduktivitet för alla företag.

till utökad klövhälsovård för mjölkkor och extra djuromsorg för saggor högst arbetsproduktivitet (0,9–1 miljoner kr). Dessa företag hade också relativt hög nettoomsättning. Dock hade företag som fick stöd till skötsel av våtmarker och dammar, alltså de med högst nettoomsättning, en betydligt lägre arbetsproduktivitet på 0,5 miljoner kronor. Lägst arbetsproduktivitet hade företag som fick stöd till hotade husdjursraser (0,2 miljoner kr), extra djuromsorg för får (0,3 miljoner kr), fäbodrar (0,3 miljoner kr) och kompensationsstöd (0,3 miljoner kr). Dessa var också företag med relativt låg nettoomsättning.

När det gäller de stöd som ovan identifierades som sådana som inte utnyttjade hela sin budget (vallodling, omställning till ekologisk produktion och restaurering av betesmarker) syns ingen tydlig gemensam nämnare för ekonomiska egenskaper. Dock ser vi i tabell 5 att det framförallt är större företag som fick stöd för restaurering av betesmarker och slåtterängar. Detta kan tolkas som att de åtgärder som krävs för att få detta stöd främst är ekonomiskt genomförbara för stora företag med mycket mark. Företag som fick stöd för vallodling och omställning till ekologisk produktion avviker däremot inte nämnvärt från genomsnittet, utan uppvisar ekonomiska egenskaper som är relativt typiska för företag som fick stöd.

Vi har också undersökt ekonomiska företags-egenskaper utifrån hur många stöd ett företag fick beviljade. I Tabell 6 rapporteras genomsnittliga egenskaper för företag per beviljade stöd under period 2015–2021. Exempelvis kan vi se att de företag som beviljades ett stöd hade en genomsnittlig nettoomsättning på 1,9 miljoner kronor och 0,38 anställda. Generellt ses att de undersökta variabelernas värden ökar med antalet beviljade stöd. Detta tyder på att större och mer produktiva företag tenderar att få fler stöd. Det är inte helt oväntat att hitta skillnader mellan stora och små företag. Eftersom ansöknings-

processen är förenad med kostnader, exempelvis administrativa kostnader för att upprätta en ansökan, kan större företag ha en fördel jämfört med mindre företag. Företag som har större arealer eller fler djur får mer stöd jämfört med företag som har mindre arealer och färre djur. Samtidigt är kostnaden för att söka ungefär likvärdig för stora och små företag. Det är även troligt att större företag är aktiva inom fler produktionsinriktningar och har mer mark än mindre företag, vilket kan göra det möjligt för företaget att kvalificera sig för fler typer av stöd. Notera att få företag har ansökt om åtta eller fler stöd och att data för vissa av dessa företag saknas. Detta gör att vi endast visar värden för de företag som har sökt upp till åtta stöd.

För att sammanfatta visar resultaten om de ekonomiska egenskaperna att det är olika typer av företag som får olika typer av stöd. Som diskuterats ovan, vänder sig vissa av stöden till mycket specifik produktion. Detta gäller inte minst stöd till fäbodrar och stöd till hotade raser som vänder sig till små företag med specifika förutsättningar. Generellt ses att stöden som främst inriktar sig på att bevara produktion tenderar att ges till mindre företag. Å andra sidan är det främst stora företag som beviljas stöd som medför förändringar av produktionen och investeringar för att öka miljönyttor och djurvälstånd. Det är också stora företag som ansöker om och får många olika stöd.

Egenskaper hos företagarna som har fått stöd

I Tabell 7 undersöker vi individegenskaper hos företagarna som beviljades stöd år 2020. Tre egenskaper undersöks: ålder, kön och utbildningsnivå. Ålder redovisas som ett genomsnitt för alla som fick om stöd år 2020. När vi undersöker kön och utbildningsnivå redovisar vi hur stor andel av de som fick stöd år 2020 som till-

Tabell 5. Genomsnittliga ekonomiska egenskaper för företagen som beviljades stöd 2015–2021.

Stöd	Förädlings- värde i kr	Antal an- ställda	Netto- omsättning i kr	Produktions- värde i kr	Arbets- produktivitet i kr
BETE	795 411	0,55	2 170 104	2 240 499	371 350
KOMP	606 241	0,44	1 578 076	1 632 702	337 475
VALL	987 272	0,84	2 824 528	2 877 656	434 862
EKO	1 084 033	0,89	2 770 624	2 888 848	514 374
SZON	1 764 954	1,38	4 950 401	4 950 401	614 213
KVÄVE	1 480 054	1,10	4 190 867	4 400 300	664 275
KLÖV	2 467 114	2,09	6 445 715	6 765 362	960 767
FÅR	563 129	0,59	1 448 328	1 496 897	259 242
OMSTEKO	1 737 181	1,36	4 442 324	4 595 457	667 515
VÅTM	6 546 526	3,77	21 266 239	14 073 163	539 111
RBETE	2 812 370	1,36	7 944 586	7 944 586	476 942
HOTRAS	284 976	0,36	777 827	801 609	156 822
ÖVGKOMP	886 212	0,71	2 416 874	2 492 499	444 680
SUGG	3 533 076	3,53	10 461 920	10 955 385	886 256
FÄBOD	523 183	0,44	1 282 893	1 351 107	308 292

Källa: Jordbruksverket och SCB

Notera: För att kunna räkna ut värden på arbetsproduktivitet för alla företag har det antagits att ägaren är anställd i alla företag. Alla företag får därmed minst 1 anställd.

Tabell 6 Företagens genomsnittliga ekonomiska egenskaper per antal beviljade stöd, 2015–2021.

Antal stöd	Förädlings- värde i kr	Antal an- ställda	Netto- omsättning i kr	Produktions- värde i kr	Arbets- produktivitet i kr
1	582 152	0,38	1 915 212	1 496 995	198 910
2	718 533	0,45	1 994 468	2 051 811	301 728
3	883 938	0,63	2 433 632	2 491 026	469 079
4	1 146 006	0,98	3 079 709	3 169 917	550 546
5	1 489 020	1,24	3 893 187	4 096 828	635 316
6	2 053 360	1,75	5 371 264	5 770 422	782 653
7	2 834 931	2,61	6 714 518	7 225 653	810 994
8	3 926 385	5,20	9 356 698	10 222 610	785 488

Källa: Jordbruksverket och SCB.

hörde olika kategorier. För kön är kategorierna man och kvinna medan utbildningsnivå är indelat i grundskola, gymnasium, eftergymnasial utbildning i upp till tre år (Max 3 år) och eftergymnasial utbildning i minst 4 år (Minst 4 år).

Som nämndes ovan är det endast möjligt att koppla enskilda firmor och inte andra företagsformer till dess ägare. Detta innebär att andra typer av företag faller bort från analysen av individegenskaper för företagets ägare. I kolumn

Tabell 7 Individegenskaper år 2020

Stöd	Bortfall i procent	Ålder i år	Kön, andel i procent		Utbildningsnivå, andel i procent			
			Man	Kvinna	Grund- skola	Gymna- sium	Efter- gym. Max 3 år	Efter- gym. Minst 4 år
BETE	20	57	83	17	23	49	20	8
KOMP	13	57	85	15	25	53	16	6
VALL	18	57	86	14	24	51	18	7
EKO	20	55	86	14	17	54	21	8
SZON	25	57	89	11	20	54	19	7
KVÄVE	23	54	94	6	23	57	16	4
KLÖV	28	53	92	8	23	62	12	2
FÅR	15	53	68	32	11	46	30	13
OMSTEKO	27	48	90	10	14	62	19	5
VÅTM	37	57	88	12	17	45	26	12
RBETE	27	50	80	20	14	50	24	11
HOTRAS	27	54	58	42	11	38	32	18
SUGG	48	53	89	11	18	53	25	5
FÄBOD	17	56	68	32	26	45	24	4

Källa: Jordbruksverket och SCB. Notera att andelarna inte alltid summerar till hundra på grund av avrundning.

2 i Tabell 7 redovisas hur stort bortfallet är för respektive stöd. Bortfallet är störst för stöden extra djuromsorg för suggor, skötsel av våtmarker och dammar samt utökad klövhälsovård för mjölkkor.

Tabell 7 visar att de som beviljades stöd i genomsnitt var mellan 50 och 57 år gamla år 2020. Detta är något lägre än genomsnittsåldern för alla lantbrukare i Sverige vilken låg på 59,1 år 2023 (Jordbruksverket, 2024b). Samma år var 38 procent av alla lantbrukare i Sverige 65 år eller äldre (Jordbruksverket, 2024c). De som fick stöd var därför relativt unga trots att de tenderade att vara över 50 år. Det stöd som hade lägst genomsnittsålder bland lantbrukarna som fick stöd var övergång till ekologisk produktion med en genomsnittsålder på 48 år. Vi har också

undersökt hur stor andel av lantbrukarna som var under 50 år vid ansökningstillfället. Högst andel yngre sökande hittas för stöden restaurering av betesmarker och slätterängar (45 %), extra djuromsorg för får (38%) och hotade husdjursraser (34%). Lägst andel yngre sökande hittas för stöden betesstöd (17%), vallstöd (25%) och kompensationsstöd (26%).

Ett annat resultat från Tabell 7 är att det främst var män som fick stöd. Detta är ett väntat resultat då andelen kvinnliga lantbrukare i Sverige endast är 18 procent (Jordbruksverket, 2024c). Dock syns relativt stora skillnader i andelen kvinnliga stödmottagare mellan de olika stöden. Tre stöd sticker ut med en relativt hög andel kvinnliga stödmottagare. Bland lantbrukare som fick stöd till hotade husdjursraser var 42

procent kvinnor. Andelen kvinnliga stödmottagare var vidare 32 procent för stöd till fäbodrar och 32 procent för stöd till extra djuromsorg för får. Å andra sidan var det få kvinnor som fick miljöersättning för minskat kväveläckage (6 procent), utökad klövhälsövård för mjölkkor (8 procent) och skyddszoner (11 procent). Troligen speglar variationen av kvinnliga stödmottagare variationen av kvinnliga företagare mellan olika produktionsinriktningar. Till exempel drevs 26 procent av de enskilda firmorna aktiva inom småbruk av kvinnor men endast 9 procent av de enskilda firmorna inom mjölkproduktion (Jordbruksverket, 2024c). Bristen på jämställdhet bland de som får stöd speglar därmed bristen på jämställdhet i sektorn.

Till sist kan det konstateras att gymnasieutbildning var den vanligaste utbildningsnivån bland lantbrukarna som fick stöd. Relativt hög utbildningsnivå hittas bland de som fick stöd för hotade husdjursraser, extra djuromsorg för får, stöd för skötsel av våtmarker och dammar samt stöd för restaurering av betesmarker och slätterängar. Utbildningsnivån var däremot relativt låg bland de som fick stöd till utökad klövhälsövård för mjölkkor, miljöersättning för minskat kväveläckage och kompensationsstöd. Det finns alltså en tendens till att stöd som beviljades relativt många kvinnor även är de stöd där lantbrukaren hade en relativt hög utbildningsnivå. Lantbrukare som fick stöden till vallodling, omställning till ekologisk produktion och restaurering av betesmarker, alltså stöden kunde ha nått ut bättre, har inga tydliga likheter i tabell 7. De två sistnämnda söktes dock av relativt unga lantbrukare.

Slutsatser

I denna rapport har vi undersökt både ansökningsmönster och egenskaper hos de företag och företagare som sökte areal- och djurbaserade stöd inom landsbygdsprogrammet 2014–2022. Dock har vi inte undersökt stödets effekter. Vi sammanfattar här våra främsta slutsatser.

När det gäller beviljade stöd är det tydligt att kompensationsstöd och betesstöd dominerade under den undersökta perioden. Stöden svarade tillsammans för 64 procent av det totala antalet beviljade ansökningar och stod även för den största andelen utbetalda medel. Stöd med ett lågt antal beviljade ansökningar var däremot stöd till fäbodrar, extra djuromsorg för saggur och hotade husdjursraser. Detta kan till stor del förklaras av att det fanns få producenter som var berättigade att söka dessa stöd. Tillgängliga siffror tyder dock på att budgeten inte var tillräckligt stor för att nå alla producenter som hade potential att söka stödet till hotade husdjursraser.

Över tid kan vidare konstateras att olika stöd uppvisar olika trender i antalet ansökningar. Två stöd utmärker sig särskilt genom omfattande förändringar: stödet till skötsel av våtmarker och dammar, som uppvisar en kraftig ökning i antal ansökningar, samt stödet till övergång till ekologisk produktion, där antalet ansökningar har minskat kraftigt.

Sammantaget har stöden nått ut väl, då 99 procent av de budgeterade medlen hade utnyttjats år 2024. Detta indikerar ett intresse för miljö- och djurvälfrädsfrågor hos lantbrukarna samt att stöden är tillräckligt höga för att vara relevanta för lantbrukarna. Det bör dock noteras att den största andelen beviljade ansökningar och utbetalda medel avsåg stöd som i huvudsak syftar till att upprätthålla befintlig produktion och motverka förlust av befintliga miljönyttor,

såsom kompensationsstöd och betesstöd. Färre ansökningar avsåg stöd som förutsätter förändringar i produktionen och som därmed kan förväntas generera ytterligare miljönyttor eller förbättrad djurvälstånd, exempelvis stöd till restaurering av betesmarker och extra djuromsorg för får.

Även om stöden nådde ut väl generellt tyder resultaten på att åtminstone tre stöd (stöd till vallodling, övergång till ekologisk produktion och restaurering av betesmarker och slåtterängar) inte nyttjade budgeten fullt ut. Varför relativt få producenter tog del av dessa stöd har inte analyserats närmare i rapporten och kan bero på flera faktorer. Vi såg dock att relativt många som sökte stöd till övergång till ekologisk produktion fick avslag. Detta kan tyda på att sökande behöver mer hjälp i ansökningsprocessen. Alla stöd som hade ett relativt lågt budgetutnyttjande var stöd som krävde åtgärder som kunde innebära ökade kostnader eller minskade intäkter men som förväntades ge ökad miljönytta. En anledning till att få sökte stöden kan därför vara att den ekonomiska kalkylen inte gick ihop på grund av låga stödnivåer. Då olika lantbrukare inte har samma kostnader för miljöåtgärder går det inte att hitta en stödnivå som är lämplig för alla. Att höja stödnivån skulle kunna ge incitament till fler att söka stöd men samtidigt skulle det kunna innebära att de som redan får stöd överkompenseras.

Vidare kan externa faktorer påverka stödens attraktivitet. Något som troligen har bidragit till det minskade intresset för stödet till övergång till ekologisk produktion är efterfrågeförändringar bland konsumenterna. Försäljningen av ekologiskt i dagligvaruhandeln har minskat ett antal år (Ekologiska lantbrukarna, 2025) och andelen ekologisk jordbruksmark i Sverige uppvisar en nedåtgående trend (Jordbruksverket, 2025b). Att öka lantbrukarnas intresse för stöd

till övergång till ekologisk produktion är därför en utmaning. Om efterfrågan på ekologiskt inte ökar hos konsumenterna kan det bli svårt för Sverige att nå EU:s mål om 25 procent ekologisk jordbruksmark år 2030 (Jordbruksverket, 2025b).

När det gäller företagens ekonomiska egenskaper framgår att de företag som fick olika typer av stöd skiljde sig åt. Generellt ses att stöden som främst syftade till att bevara befintlig produktion (kompensationsstöd, betesstöd, hotade husdjursraser, fäbodlar) tenderade att gå till mindre företag. Stöd som innebar förändringar i produktionen och investeringar för att öka miljönyttor och förbättra djurvälstånd, exempelvis extra djuromsorg för sugor, restaurering av betesmarker och utökad klövhälsövård för mjölkkor, gick däremot främst till större företag. Detta kan tolkas som att stödsystemet i viss utsträckning bidrog till att mindre företag gavs förutsättningar att upprätthålla verksamheten, medan större företag i högre grad gavs möjlighet att genomföra åtgärder som minskade miljöbelastningen och ökade djurvälstånd. Vidare visar resultaten att det i huvudsak är stora företag som ansöker om flera olika stöd. Detta är ett förväntat resultat, eftersom stora företag ofta har tillgång till större arealer och bedriver verksamhet inom många produktionsinriktningar, vilket ökar möjligheterna att vara berättigade till att söka om olika typer av stöd. Dessutom har de lättare att sprida kostnaderna som är förknippade med stödansökningar.

Den genomsnittliga företagaren som fick stöd var i 50-årsåldern, några år yngre än den genomsnittliga lantbrukaren i Sverige. Det stöd som hade lägst genomsnittsalder bland mottagarna var övergång till ekologisk produktion, där den genomsnittliga åldern var 48 år. Detta kan indikera att lantbrukare i relativt yngre ålder är mer benägna att göra större förändringar av produktionen. Företagare som fick stöd var i

huvudsak män. Andelen kvinnliga stödmottagare var särskilt låg för miljöersättning för minskat kväveläckage (7 procent) och utökad klövhälsovård för mjölkkor (8 procent). De högsta andelarna kvinnliga stödmottagare återfanns för stöd till fäbodrar och stöd till extra djuromsorg till får med 34, respektive 32 procent. Det kan även noteras en tendens till att stöd med en relativt hög andel kvinnliga stödmottagare sammanföll med stöd där lantbrukarna i genomsnitt har en högre utbildningsnivå. Den ojämna könsfördelningen bland de som fick stöd speglar ojämställdheten inom jordbrukssektorn. För att uppnå en mer jämn fördelning mellan manliga och kvinnliga stödmottagare är det därför viktigt att verka för en mer jämställd jordbrukssektor i stort.

Rapporten har belyst ansökningsmönster och skillnader mellan företag som fick olika typer stöd. Resultaten visar att skillnaderna i hög grad är kopplade till företagets storlek, vilket delvis förklaras av variationer i produktionsinriktning. Stora företag fick både fler stöd och stöd som i högre grad innebar förändringar i produktionen och därmed ökad miljönytta eller djurvelfärd, jämfört med små företag. Detta väcker frågan om små företag i dagsläget har tillräckliga förutsättningar att minska sin miljöpåverkan och förbättra sin djurvelfärd, något som kan analyseras i framtida studier. Att underlätta miljöåtgärder för små företag skulle även kunna öka intresset för de tre stöd som hade ett lågt budgetutnyttjande (stöd till övergång till ekologisk produktion, vallodling och restaurering av betesmarker och slåtterängar).

Vidare visar rapporten att mest pengar gick till stöd som syftade till att förhindra att produktion upphörde och därmed bevara befintliga miljönyttor. Upprätthållande av produktionen utan förändringar av produktionsprocesserna innebär dock också ett bevarande av de negativa miljöeffekterna jordbruk ger upphov till. Det

finns därför en risk för att den totala miljönyttan blir negativ om stöden fokuserar på upprätthållande av produktionen. En viktig uppgift för framtida studier är att undersöka huruvida den nuvarande balansen mellan stöd som syftar till att bevara miljönyttor och stöd som syftar till att skapa ytterligare miljönyttor är den mest kostnadseffektiva utformningen av stödsystemet.

Referenser

Dahlöf C.A., Jörnling A., Ekelund N. och Hesse A. (2025) *Utvärdering av ersättningen för hotade husdjursraser och stödet till rasföreningar*. Utvärderingsrapport 2025:1. Jordbruksverket.

ECB (2025). Swedish krona. https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/eurofxref-graph-sek.sv.html Besökt 2025-12-22.

Ekologiska lantbrukarna (2025). *Ekologiska årsrapporten 2024*. Tillgänglig: <https://www.ekolantbruk.se/rapporter/arsrapport-2024pdf>

Fraser, D. (2008). Animal welfare and the intensification of animal production. I Thompson, P.B. (red.) *The ethics of intensification: Agricultural development and cultural change* (sid. 167-189). Dordrecht: Springer Netherlands.

Hylén, H. (2021). *Miljöersättning för vallodling i landsbygdsprogrammet. En uppföljning av miljöersättning för odling av flerårig vall i slättbygd 2015–2020*. Uppföljningsrapport 2021:6, Jordbruksverket, Jönköping.

Institutet för språk och folkminnen (2024). Fäbodrar nu och då. <https://www.isof.se/folkminnen/>

[kunskapsbanker-och-webbutställningar/webbutställningar-folkminnen/i-fabodarnas-land/fabodar-nu-och-da?](#) Besökt 2025-12-22.

Jordbruksverket (2023). *Lägesrapport om genomförandet av landsbygdsprogrammet 2014–2022. Övervakningskommittén för landsbygdsprogrammet* 2023-11-21. Tillgänglig: <https://jordbruksverket.se/download/18.464049d318c13e1e5e84b1f8/1701342176938/Lagesrapport-2023-21-november-tga.pdf>

Jordbruksverket (2024a). *Lägesrapport om genomförandet av landsbygdsprogrammet 2014–2022. Övervakningskommittén för landsbygdsprogrammet* 2024-05-22. Tillgänglig: <https://jordbruksverket.se/download/18.741f70e7190291c6e8eb35/1718700579342/Lagesrapport-2024-22-maj-tga.pdf>

Jordbruksverket (2024b). Jordbrukarna är i genomsnitt 59 år gamla. Jordbruket i siffror. <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2024/03/21/jordbrukarna-ar-i-genomsnitt-59-ar-gamla/> Besökt 2025-12-22.

Jordbruksverket (2024c). Jordbruksföretag och företagare 2023. <https://jordbruksverket.se/5.41aa6e2218e54b01de94583.html> Besökt 2025-12-22.

Jordbruksverket (2025a). Statistikdatabasen. JO0105P02

Jordbruksverket (2025b). Ekologisk produktion. <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/ekologisk-produktion> Besökt 2025-12-22.

Jordbruksverket (2026). Jordbruket och övergödning. <https://jordbruksverket.se/jordbruket-miljon-och-klimatet/overgodning-och-lackage-av-vaxtnaring> Besökt 2026-01-30.

Naturvårdsverket (2023). *Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023. Med förslag till regeringen*. Rapport 7088, Naturvårdsverket, Stockholm.

Poore, J. och Nemecek, T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, 360: 987-992.

Regeringskansliet (2023). *Sweden - Rural Development Programme (National)*, Landsbygdsprogrammet 2014–2022, version 10. Tillgänglig: <https://www.jordbruksverket.se/download/18.722a20fe17c2a2470534e545/1678953169295/Landsbygdsprogrammet-2014-2020-tgau.pdf>

Rockström, J., Thilsted, S. H., Willett, W. C., Gordon, L. J., Herrero, M., Hicks, C. C. et al. (2025) The EAT–Lancet Commission on healthy, sustainable, and just food systems. *The Lancet*, 406 (10512): 1625-1700

SCB (2023). Kvalitetsdeklaration 2023-05-10. Företagens ekonomi. Statistiska Centralbyrån.

Springmann, M., Clark, M., Mason-D'Croz, D. m.fl. (2018). Options for keeping the food system within environmental limits. *Nature*, 562: 519–525.

Willett, W., Rockström, J., Loken, B. m.fl. (2019). Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *The Lancet*, 393(10170): 447-492.

Författare

Anna Andersson

Mer information

Anna Andersson

Telefon: 046 – 222 07 85

E-post: anna.r.andersson@slu.se

Vad är AgriFood Economics Centre?

AgriFood Economics Centre utför kvalificerade samhällsekonomiska analyser inom livsmedels-, jordbruks- och fiskeriområdet samt landsbygdsutveckling. Verksamheten är ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Lunds universitet och syftar till att ge regering och riksdag vetenskapligt underbyggda underlag för strategiska och långsiktiga beslut.

Publikationer

AgriFood Economics Centre ger ut tre typer av publikationer som vänder sig till beslutsfattare, myndigheter och en intresserad allmänhet. **Policy Briefs** är lättillgängliga sammanfattningar av en av våra vetenskapliga publikationer. **Fokus** är kortare analyser och **Rapporter** är längre analyser som även ges ut i tryckt format. AgriFood skriver också vetenskapliga artiklar och working papers som i huvudsak vänder sig till en vetenskaplig publik. Våra publikationer kan beställas eller laddas ned på www.agrifood.se.

Kontakt

AgriFood Economics Centre
Box 7080, 220 07 Lund
